

Kształcenie ustawiczne

25 października 2025

W obecnych czasach – czasach ogromnego postępu technicznego, gwałtownych przemian gospodarczych i społecznych należy wdrożyć ideę „uczenia się przez całe życie”. Kształcenie ustawiczne rozumiane jest dwojako – jako szkoły kształcące dorosłych, którzy z różnych przyczyn „wypadli” z ogólnodostępnego szkolnictwa dla dzieci i młodzieży, oraz jako różne formy edukacji pozaszkolnej, umożliwiającej nabywanie nowych kwalifikacji.

W założeniu kształcenie ustawiczne obejmuje całe życie człowieka – od narodzin do śmierci, od przedszkola po Uniwersytet Trzeciego Wieku. Porównując koncepcje kształcenia ustawicznego w ujęciu międzynarodowym i polskim można zauważyć znaczne różnice. Według Collina Titmusa kształcenie ustawiczne jest „całozyciowym procesem uczenia się w oparciu o podejmowaną naukę oraz osobiste doświadczenia, którego celem jest rozwój w możliwie największym stopniu ‘czyjegoś potencjału’ jako jednostki oraz całego społeczeństwa”[\[1\]](#).

Według Raportu Faure’a kształcenia ustawicznego „nie można już obecnie określać jako przyswajania pewnych treści wiedzy. Trzeba je pojmować, zgodnie z jego istotą, jako proces istnienia człowieka, który poprzez różnorodność swych doświadczeń uczy się samego siebie, porozumiewać się, stawiać światu pytania i ustawicznie realizować samego siebie”[\[2\]](#).

Natomiast w ujęciu polskich twórców kształcenie ustawiczne to np. w ujęciu Ryszarda Wroczyńskiego „kształcenie zdolności nadążania za postępem oraz modyfikacja uzyskanych kwalifikacji”[\[3\]](#), natomiast według Aleksandra Tadeusza „istotą kształcenia ustawicznego jest intencjonalne, planowe i racjonalne oddziaływanie na rozwój człowieka na każdym etapie jego życia”[\[4\]](#).

Porównując te cztery koncepcje można zauważyć, że w ujęciu polskim kształcenie ustawiczne jest rozumiane przede wszystkim jako forma doksztalcania, rekwalifikacji, a więc działania planowego. Natomiast twórcy międzynarodowi postrzegają kształcenie ustawiczne jako rozwój człowieka, samokształcenie, nie koniecznie zdobywanie kompetencji *stricte* praktycznych, ale również poznanie i zrozumienie świata i swego miejsca w świecie. Można powiedzieć, że polscy twórcy stawiają bardziej na praktyczną formę kształcenia, zdobywanie praktycznych kompetencji, które będzie można wykorzystać w pracy zawodowej.

Edukacja ustawiczna musi w reformowanym systemie oświaty tworzyć spójny i trwały element całego systemu, szczególnie w zakresie kształcenia zawodowego.

W nowym ustroju w kształceniu ustawicznym przewiduje się 5 obszarów działania dla uczniów, którzy z różnych powodów nie mogli wykształcić się w systemie stacjonarnym:

- 3-letnie liceum profilowane,
- 2-letnie liceum uzupełniające,
- przygotowanie do poprawki państwowego egzaminu maturalnego,
- pomaturalne (policealne) średnie szkoły zawodowe,
- różne formy edukacji pozaszkolnej (kursy).

W wymienionych obszarach będą funkcjonowały placówki zróżnicowane ze względu na organ prowadzący:

- centra kształcenia ustawicznego (samorząd wojewódzki),
- szkoły dla dorosłych (samorząd powiatowy),
- placówki kształcenia ustawicznego (prowadzone przez wyższe uczelnie).

Problematyka kształcenia ustawicznego, szczególnie w aspekcie zmniejszania bezrobocia, powinna być terenem ścisłej współpracy Ministerstwa Edukacji Narodowej z Ministerstwem Pracy i Polityki Socjalnej.

System kształcenia ustawicznego powinien też odgrywać istotną rolę w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

W zakresie kształcenia dorosłych postuluje się:

1. Podwyższenie dolnej granicy wieku słuchacza, zgodnie z polskim kryterium dorosłości, do ukończonego 18 roku życia, z jednoczesnym zagwarantowaniem prawa dyrektora szkoły do przyjęcia w uzasadnionych przypadkach osoby młodszej pod warunkiem uzyskania pisemnej zgody rodziców lub opiekunów. W związku z tym należałoby zapewnić środki finansowe na bezpłatne kształcenie takich osób do 18 roku życia (obowiązek szkolny).
2. Wprowadzenie bezpośredniego sposobu finansowania szkół dla dorosłych (umożliwiającego placówkom samodzielność finansową):
 - szkoły dla dorosłych powinny być finansowane z opłat wnoszonych przez słuchaczy,
 - państwo powinno zapewnić słuchaczom możliwość uzyskania odpowiednich pożyczek (bonu, czeku edukacyjnego – ten dział edukacji jest najbardziej predestynowany do takich zmian) pokrywających koszty kształcenia,
 - powinna istnieć możliwość pełnego lub częściowego umorzenia spłaty pożyczki edukacyjnej w następujących przypadkach: uzyskiwania przez słuchacza dobrych wyników w nauce, terminowego ukończenia szkoły lub szczególnych sytuacji losowych.
1. System edukacji dorosłych powinien również uwzględniać formę kształcenia kompensującego. Umożliwi ona indywidualizację procesu nauczania, uwzględni poziom doświadczeń zawodowych i kompetencji słuchacza. Ścieżka kompensująca w kształceniu dorosłych rozpoczynałaby się od 6 klasy poziomu podstawowego i obejmowałaby słuchaczy wszystkich poziomów edukacji dorosłych.
2. W systemie edukacji dorosłych powinny działać komisje kompetencji (organy niezależne, powoływane przez

kuratora oświaty, złożone z wysoko wyspecjalizowanych fachowców różnych dziedzin). Ustalałyby one poziom kompetencji, umiejętności i predyspozycji uczestników kształcenia przy wykorzystaniu przyjętych standardów i na tej podstawie decydowałyby o skróceniu okresu kształcenia lub skierowaniu kandydata na odpowiedni kurs w ramach m.in. procesu alfabetyzacji. Komisja działałaby na wszystkich szczeblach kształcenia (podstawowym, gimnazjalnym, licealnym, zawodowym, pomaturalnym).

3. Oprócz komisji kompetencji powinny działać niezależne egzaminacyjne komisje eksternistyczne, obejmujące wszystkie poziomy edukacji dorosłych.

Kształcenie ustawiczne, nazywane również edukacją permanentną lub uczeniem się przez całe życie, stanowi jeden z fundamentalnych elementów współczesnego systemu oświaty i polityki edukacyjnej. Jego istota polega na założeniu, że proces uczenia się nie kończy się w momencie uzyskania formalnego wykształcenia, lecz trwa nieprzerwanie przez całe życie jednostki. W dobie szybkich zmian technologicznych, gospodarczych i społecznych, koncepcja ta nabiera szczególnego znaczenia, gdyż wiedza oraz umiejętności zdobyte w młodości często stają się niewystarczające do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie.

Podstawową ideą kształcenia ustawicznego jest **ciągły rozwój kompetencji, wiedzy i umiejętności** w odpowiedzi na potrzeby rynku pracy, zmieniające się technologie oraz indywidualne aspiracje jednostki. Obejmuje ono zarówno formalne formy kształcenia, realizowane w szkołach, na uczelniach czy w instytucjach szkoleniowych, jak i nieformalne, takie jak kursy, szkolenia zawodowe, samokształcenie, edukacja online czy uczenie się poprzez doświadczenie zawodowe. W tym ujęciu edukacja ustawiczna staje się procesem całościowym, obejmującym zarówno okres aktywności zawodowej, jak i czas po zakończeniu kariery, służącym utrzymaniu aktywności intelektualnej, społecznej i kulturowej.

Koncepcja kształcenia ustawicznego zyskała na znaczeniu szczególnie po II wojnie światowej, wraz z rozwojem społeczeństw przemysłowych i wzrostem zapotrzebowania na wykwalifikowaną siłę roboczą. W dokumentach międzynarodowych, takich jak raporty UNESCO, OECD czy Komisji Europejskiej, wielokrotnie podkreślano, że edukacja przez całe życie jest warunkiem rozwoju społecznego, gospodarczego i kulturowego. Współcześnie jest ona jednym z filarów strategii Unii Europejskiej, szczególnie w kontekście budowy tzw. społeczeństwa opartego na wiedzy, gdzie kluczową rolę odgrywa zdolność do adaptacji i nieustannego doskonalenia kwalifikacji.

W Polsce idea kształcenia ustawicznego zaczęła rozwijać się szerzej w latach 90. XX wieku, w okresie transformacji ustrojowej. Zmiany gospodarcze, restrukturyzacja przemysłu oraz wzrost znaczenia sektora usług wymusiły na społeczeństwie potrzebę dostosowania kwalifikacji zawodowych do nowych realiów. Wprowadzenie ustaw o systemie oświaty oraz rozwój systemów kwalifikacji zawodowych umożliwiły tworzenie instytucji zajmujących się edukacją dorosłych, szkół policealnych, centrów kształcenia praktycznego i ustawicznego oraz kursów zawodowych finansowanych ze środków publicznych i unijnych.

Kształcenie ustawiczne obejmuje różnorodne formy i poziomy edukacji. **Kształcenie formalne** to nauka w szkołach i uczelniach zakończona uzyskaniem dyplomu lub świadectwa. **Kształcenie nieformalne** odbywa się w ramach kursów, seminariów, warsztatów, szkoleń czy projektów edukacyjnych, często organizowanych przez pracodawców lub instytucje publiczne. **Uczenie się nieintencjonalne**, zwane także nieformalnym, ma miejsce w codziennym życiu – poprzez obserwację, doświadczenie zawodowe, korzystanie z mediów czy kontakt z innymi ludźmi. Wszystkie te formy tworzą spójny system, który pozwala jednostce rozwijać się niezależnie od wieku, miejsca zamieszkania czy pozycji zawodowej.

Współczesne społeczeństwo wymaga od jednostek **ciągłej aktualizacji wiedzy i umiejętności**, ponieważ tempo rozwoju technologii i zmian rynkowych sprawia, że zawody, które istnieją dziś, mogą zniknąć w ciągu kilku lat, a na ich miejsce pojawią się nowe. Dlatego coraz większego znaczenia nabierają tzw. kompetencje przyszłości, takie jak kreatywność, myślenie krytyczne, współpraca, zdolność do samodzielnego uczenia się oraz umiejętność korzystania z technologii informacyjnych. Kształcenie ustawiczne ma zatem nie tylko wymiar zawodowy, ale również społeczny i kulturowy, umożliwiając ludziom aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i gospodarczym.

Jednym z najważniejszych wyzwań w realizacji idei kształcenia ustawicznego jest **tworzenie warunków sprzyjających uczeniu się dorosłych**. Obejmuje to zarówno kwestie organizacyjne, jak i finansowe. Konieczne jest zapewnienie elastycznych form nauczania, które pozwalają pogodzić naukę z pracą i obowiązkami rodzinnymi, a także rozwijanie oferty kształcenia na odległość, w tym e-learningu i szkoleń online. Coraz większą rolę odgrywają platformy edukacyjne i otwarte zasoby wiedzy, które umożliwiają dostęp do materiałów edukacyjnych niezależnie od miejsca i czasu.

Ważnym elementem systemu kształcenia ustawicznego jest również **współpraca międzysektorowa**, obejmująca instytucje edukacyjne, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe i administrację publiczną. Pracodawcy coraz częściej dostrzegają, że inwestowanie w rozwój pracowników przynosi korzyści w postaci wyższej efektywności i innowacyjności. Z kolei instytucje publiczne, w tym urzędy pracy, oferują programy wspierające podnoszenie kwalifikacji osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem zawodowym.

Nie bez znaczenia jest także **wymiar społeczny i osobisty kształcenia ustawicznego**. Edukacja przez całe życie pozwala nie tylko na rozwój zawodowy, ale także na samorealizację, wzrost poczucia własnej wartości i lepsze zrozumienie świata.

Dla wielu osób uczenie się w wieku dorosłym staje się formą aktywności intelektualnej i społecznej, przeciwdziałającą marginalizacji i izolacji. W kontekście starzejącego się społeczeństwa europejskiego kształcenie ustawiczne pełni także funkcję integracyjną, sprzyjającą aktywizacji osób starszych i budowaniu solidarności międzypokoleniowej.

Kształcenie ustawiczne stanowi nieodzowny element współczesnego systemu edukacji, będąc odpowiedzią na wyzwania globalizacji, postępu technologicznego i zmieniającego się rynku pracy. Jego znaczenie wykracza poza sferę zawodową, obejmując rozwój osobisty, społeczny i kulturowy człowieka. Realizacja idei uczenia się przez całe życie wymaga jednak odpowiedniej polityki edukacyjnej, dostępności finansowania, nowoczesnych metod nauczania i świadomości społecznej, że edukacja nie jest etapem, lecz procesem trwającym przez całe życie.

[1] J. Półturzycki, *Kształcenie ustawiczne i jego konsekwencje dla edukacji dorosłych*, Warszawa 1996, s. 132.

[2] J. Półturzycki., *Dydaktyka dorosłych*, Warszawa 1991, s. 243.

[3] R. Wroczyński., *Edukacja permanentna. Problemy – perspektywy*, Warszawa 1973, s.75.

[4] T. Aleksander, *Teraźniejszość i przyszłość edukacji dorosłych*, Warszawa 1997, t.13.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.